

Viharsarki barangolások

Obsitkor

Lencsés János, az állami gazdasági takarmánykeverő üzemének vezetője nyugdíjba készül.

— Édesapám kocsiszkodott itt a nagybirtokon. Hat éves voltam, amikor meghalt, homályosan vélekszem rá. Összesen tizenegyen voltunk testvérek, de végül mind meghalt, leginkább kis korában. 1926-ban, édesapám halála után hárman maradtunk fiúk, én voltam a legkisebb. Leginkább betegségben haltak meg a testvéreim, de a körülmények is közrejátszottak.

— A középső testvérem 1932-ben a sertéstelepen leesett egy eperéről. Tizenkét méter zuhant és koponyatörést szenvedett. Behozták a kórházba reggel és este már nem is volt. Édesanyámmal akkor a vásárnapi piacon voltunk.

— A nagybátyáim segítettek bennünket, ahová őket helyezték a birtokon, mi is mentünk velük, utánuk, még az édesanyám édesanyja is velünk volt. Erősen emlékszem arra, hogy régen összetartott a szegénység, akárhová vándoroltunk itt a birtokon, kit hogy szolgált a sorsa, csak támogattuk egymást a családon belül.

— Nyolcéves koromban kerestem az első kenyeret. Édesanyám kivett az iskolából, illetve a nyári vakációt hosszabbította meg, és a tanyákra álltam el pásztornak. Jól emlékszem rá, nem azért, mintha rossz gazdám lett volna, de nyolcéves fejjel kerültem egy idegen családba. Nem nyaralni fogadtak fel a gazda, Kovács János. A jószágokra vigyáztam, libákat, disznókat, tehénket őriztem, segédkeztem a béréseknek, a jószág alól trágyázni, s a fejésben. A keresetre is emlékszem: egy pár csizma, egy bricsesnadrág, egy teljes öltöny, nagykabát, koszt és hat mázsa búza. Ezt kaptam négy hónapra. A gazdám szorgalmas volt, nem sajnálta az ennivalót, én is megdolgoztam a fizetésért, úgy váltam el tőlük, mint családtag.

— Másik nyáron Kalkusz Mihály nevű gazdánál szolgáltam. Ott is a kosztért, búzáért, ruháért és talán egy malackáért is kaptam végül. Itt megjárta. Vasárnaponként hazaszaladtam a majorba, az ismerős gyerekekkel játszottunk, fociztunk, s elhatároztam, nem megyek én vissza a gazdámhoz. Édesanyám akkor is bent járt a piacon szegény, elbeszéltem a nagy, hosszú, szép, szílfűs úton. Elpityeregtem magam, hogy én vissza nem megyek.

— Miért?

— Rossz, kukacos szalonát adnak enni — mondtam, de ez nem volt igaz, mert bár rengeteg szalonájuk volt fent a padlason, nem kellett azt enni.

— Rendben van. Elmegyek veled, s ha nem akarsz, hát nem maradsz ott egy percig sem.

— Három kilométert gyalogoltunk édesanyámmal a tanyáig. Én a kukorica szélébe húzódtam, nem mentem be vele a gazdához. Anyám aztán megérdeklődte, hogy mi a baj, elszóltattak engem is, de futásnak eredtem. Végül csak elérték és leültünk a tanyában, de semmi rosszat nem tudtam mondani. Szégyenkeztem is, és legszívesebben szaladtam volna már játszani. A gazda hajthatatlan maradt, hogy megkötöttük a szerződést, s ő egy fillért nem fizet, ha nem maradok. Közben édesanyám megmondta, hogy engedje csak ki nyugodtan a jószágokat, kezemből nyomta az ostort. Én még kötöttem magamat, nekidültem a fának és sirtam keservesen. Hiába szölgatott édesanyám, végül adott két jó pofont, rögtön szaladtam a disznók után. Onnan integtem kisírt szemmel. Így maradt meg abban az évben a keresetem is, meg a ruhám is.

— A központban szamaras fiú lettem. Két számmal hordták abban az időben a fiatal gyerekek az ebédet az idején munká-

soknak, pörnyét a kemencéből, vagy mikor mit parancsoltak. Aztán béres, csikótanító, kocsis, aztán pedig az egyik tisztviselőnek lovásza. Elláttam a jószágait is. Később elszóltott a katonaság, aztán újra a birtokon szolgáltam kocsisként. Még később személyszállító fogatosként.

— A hadifogságból hamar hazakerültem, mert jelentkeztem önként a németek elleni harcra. 1945 márciusában már itthon tartózkodtam, átkértem magam a határőrséghez, ahol lehúztam egy esztendőt és leszereltem szakaszvezetőként. A gazdaságban megint fogatos lettem, majd szólt az egyik komám, aki magtáros volt, de bekerült az irodába, nincs-e kedvem a magtárossághoz. Volt. Jelentkeztem kellett a pártirodán, ahol lekaderoztak. Én először parasztpárti tag voltam, aztán léptem át a kommunista pártba. Megmondták hamarosan; akkor holnap reggel jelentkeztem a magtárban! Ott a kismagtáros mellett két hónapig tanultam, aztán önálló magtáros lettem. 1947-ben főmagtáros. Egészen 1964-ig.

— Akkor épült fel a mostani keverőüzem. Behívtak a főnökeim, hogy vállalam el a vezetését. Én elégedett vagyok a sorsommal, mondtam, de ha úgy látják jónak, akkor rendben van. Azóta dolgozom vezetőként. Most meg már a nyugdíjat várom.

— A feleségem is cselédemberkegyereke, 1941-ben tiszta szívből nősültem, rá egy évre született a fiam, 1946-ban meg a kislányom. Úgy kezdtük mi is, a nagy semmivel. A 18-as majorban laktunk, kaptunk szolgálati lakást, földet, gerendásat, de az akkori igényeknek nagyon megfelelt. Azóta együtt vagyunk, igaz, beteges a párom, szíves, cukros, epeköves, de szépen egyensúlyozza magát, hogy köztünk van, s a ház körüli munkát is ellátja.

— A fiam főkönyvelő a térszében. A lányom és a vejem itt laknak, szolgálati lakásban, s a vejem a gépműhely vezetője. Mindkét családban két gyerek van. Szépen élnek. Jó anyagi körülmények között.

— Én nemcsak hogy itt születtem, de itt is halok már meg, a körülményeim mindig megbecsültem, az életmódomat a kicsihez igazítottam, nem dőzsöltem, vagyont se szereztem, de szárnnyukra engedtem a gyerekeim. Szerencsére komoly gondolkodásúak. Önállóan megélik a lábukon. Azt is mondhatnám, boldog ember vagyok, semmi problémám nincsen, a családom szépen él, ami kel, az megvan, csak ne betegeskednék. A havi keresetem 5 ezer 400 forint, erre még rájön az illetményföld, a részesedés és a prémium, ami tavaly 8 ezer forintba rúgott. A gyerekeim lakását is meg lehet nézni. Ami kell, megvan, mellé a kocsi is. Nem vagyunk rászorulva, hogy istápoljuk egymást anyagilag. Azért sűrűn találkoznak, jövőnk-megyünk, hogy együtt legyünk.

— Nekem nyolc általános iskolám van. Amikor üzemvezető lettem, kötelezték, hogy utólag végezzem el, mert régen az öt elemivel befejeztem a tanulást. Azt bánom, hogy a fiam akkor kezdte el a technikumot és én nem tartottam vele. De a feladatam, a munkám elég nehéz volt, aminek meg kellett felelnem, meggyőződnöm naponta mindenről, hogy jó-e, rendben van-e a dolog, vagy valahol hiba van. Szereztem egy tanfolyámon — raktárgazdálkodási — oklevelet is.

— Háztáji jószágállományom nincs, a háztáji föld természetét azért fölhasználom, mert a vejem tart malacokat. Most egy-egy anyakocát vettünk ki a gazdaságtól, s ami jön rajta, közös, a kiadás is közös. A munkámat mindig elismerték, megkaptam a Munka Érdemrend ezüst fokoza-

tát, kétszer lettem Kiváló Dolgozó, dícsérő oklevelem több is van, kétszer jártam jutalomüdvözlésen az NDK-ban, hát igazán nem csóhatok a sorsomra semmit. Háza, kocsim, földem, nyaralóm, ékszereim nincsenek, egyszerűbb szolgálati lakásban élek, nem hordtam össze vagyont, a takarékbetétkönyvem se vastag. Ez olyan foglalkozás volt régen, hogy aki nem gazdult meg, annak összesűgtak a háta mögött, hogy bizony nagy marha. Én inkább tisztességben éltem le az életemet. Ruházatom szépen van, három-négy öltöny, tisztán szeretek járni, rendben tartom magam, ingből, cipőből több van. Most meg már az étkezéssel is vigyázunk kell, nem ehetünk, amit szeretnénk. A múltkor is epehólyag-gyulladásom volt, igencsak megviselt.

— Szabad időmben olvasgatok, az újságot mindennap, meg a tévét nézem. Könyvet nem veszek a kezembe. A bal szememmel nem látok, igyekszem a jobb szemmel „takarékoskodni”. Gyerekkoromban édesanyám vágta a fát, s a fűrészlappal rácsapott a szemére. De észre se vettük, hogy megsérült komolyan, csak a katonaságnál jöttem rá. A televíziót azért nézem, Mozbán legénykoromban sem voltam, a színházat szeretném, volt itt működő csoport valamikor, oda el-eljártam. Viszik innen a gazdaságból a népet, de úgy vagyok vele, most menjek már? Meg inkább a besztottjaimnak kínálom a jegyet.

— Elégedett vagyok a sorsommal. A pénzt különben sem imádom, nem lopnék, nem csalnék érte, a feleségem a kasszás. Kocsmába nem járok, az italt is csinálni kóstolgom, de a lakásomon.

— A fürdőszobában olajbojlerrel tüzelünk, hetenként egyszer megfürdünk.

— Ahogy elgondolom, többre mentem volna, ha annak idején máshogy gondolkodom. Mert vittek volna iskolába, de az édesanyám megkötötte magát, aki miatt aztán itthon maradtam. Elpityeredett szegénykém, hogy 6 innen nem megy el, ide akart temetkezni. Azt mondta, nem áll az utamba. De hát csak az egyetlen édesanyám volt, inkább maradtam. Lehet, hogy szerencsésebbre fordult volna a sorsom, lehet, hogy nem, de én mondom, nagyon elégedett vagyok. A gazdaság is megbecsült. Volt a mi fajtánkból olyan is, aki, amikor kedvezett az idő, inkább meghúzódt, vagy hirtelen nagyot akart, a lehetőség adva volt, de nem becsülte meg magát.

— Igaz, itt a takarmánykeverőben is csak akadt probléma, emberekkel kellett dolgozni, és bizony ők különbözöek. Ha olyat csinált valaki, amit nem szabad, fegyelmit kapott. De inkább azt szerettem, ha nevelgettük, aki meg nem hajlott a szóra, az úgyis elment végül. Most már könnyebb. Egyetemista végzettségűek a műszaki irányítók, kész recept szerint állítjuk elő a tápokkat, az igazgatótól kapjuk az előírást. Megnőtt a forgalom, felülősség van rajtam, az idő is csak elszaladt fölöttem. Sokszor gondolom, tisztességben mefelelni az életnek azért nem is olyan könnyű. Én megpróbáltam és megálltam a próbát.

SZ. LUKÁCS IMRE

Szikszai Károly

December

Szából kicsordul az éjszaka, fekszem feketében alig dobogva faggatom arcom ujjaim közt törrel: tél ellen ugató pálinkával, mert nem melegíti torkomat beszéd, mert nem akarok szólni, csak keményedek mint madárcsőr hajnalra befagyva havas bőröm mögött minden ablak fekete.

Öt tanulmány az Andok népeiről

Az Acta Historica 63. számaként megjelent a *Latin-amerikai tanulmányok*, újabb immár tízedik kötete. A József Attila Tudományegyetem Történelmi Intézetének izléses kiállítású, *spanyol nyelvű kiadványát* kézbe véve két gondolat adódik önkéntelenül is. Az egyik — s ezt a közelmúltban tartott Kuba-konferencia is bizonyította —, hogy Szeged változatlanul központja a Latin-Amerika történetére vonatkozó hazai kutatásoknak, van folytatása a néhai Wittmann Tibor professzor által kezdeményezett útnak. A másik, hogy ez a kutatómunka nemcsak hozzájárul a latin földrészt népeinek megismeréséhez, de „jegyzik” is a latinamerikanisztikában, s ily módon — ha szerény mértékben is — öregbíti a szegedi tudományosság hírének a nagyvilágban.

Öt tanulmány az Andok országainak, Perunak és Bolíviának a történetéről — ez röviden a tematikus szám tartalma.

A Bolíviával foglalkozó két tanulmány a gyarmati kortól napjainkig ívelő panorámát rajzol Latin-Amerika talán legszegényebb országának társadalmáról. Az első (Bolívia: a függetlenség jelentősége) eredetileg 1975-ben jelent meg az Unióban, a bolíviai kommunista illegális lapjában, aláírás nélkül. Jelentőségét abban látjuk, hogy *marxista nézőpontból* közelíti meg a társadalmi fejlődést egy olyan országban, ahol a köztudat máig sem jutott túl a történelem romantikus meseként való felfogásán. Alapítéze, hogy 1825, a függetlenség kivívása nem eredményezte az ország tényleges függetlenségét, a spanyolokat az angol, majd az amerikai tőke uralma váltotta fel. A függetlenség ünneplésének egyetlen jogos formája létezik a mai Bolíviában — írja a szerző — az imperializmus és hazai kiszolgálói elleni harc.

Kimondatlanul is kapcsolódik

ehhez a gondolatkörhöz Abelerdo Villalpando tanulmánya, amely Potosinak, a gyarmati kor híres bányavárosának történetét tekintti át. 1545-től napjaink önkorszakáig. A 16–18. században Potosiban annyi ezüstöt bányásztak, hogy egyes krónikások szerint hidat lehetett volna építeni belőle Amerika és Spanyolország között. Az Európába áramló ezüst azonban nem termékenyítette meg az Andok-térség gazdaságát, sőt a 18. században a rablógazdálkodás és a bányatechnika kezdetlegessége a város hanyatlásához vezetett. Potosi még hanyatlásában is gazdasági központja maradt a kialakuló Bolíviának, később pedig az ön felfedezésével ismét megnőtt a jelentősége. A potosi bányászat ma hasonló problémákkal küszködik, mint két évszázaddal korábban: égető szükség lenne korszerűsítésre, ércdúsítókra, s arra, hogy a bányászok helyzetét javítsák. E téren azonban alig történik valami.

Varsóban, az „Andes–77” konferencián hangzott el először *Anderle Adám érdekes hipotézise* az indián uralkodócsalád, a *kurakák sorsáról a gyarmati korban*. Anderle szerint a spanyol gyarmati uralom úgy is felfogható, mint sajátos kompromisszum a hódítók és a kiváltságosok egy részét megőrző kurakák között. Ez magyarázza, hogy az indiánfelkelések vezetői többnyire nem az inkák leszármazottai, hanem helyi rebellekből kerültek ki. A leghíresebb felkelés, a Tupac Amaru lázadás után azonban fokozatosan „eltűntek” a kurakák. A mai Peru indián társadalmában már „csonka társadalom”.

Gulyás András az 1969-ben elhunyt kiváló perui író, *José María Arguedas Todas las sangres* című regényét veszi vizsgálat alá. Az 1964-ben írt regényben Arguedas elutasítja mind a kreolok fajgyűlölő, korlátozott nacionalizmusát, mind az indián szeparatizmust. Az író nemzet-tudatának lényegét a primitív antikommunizmus elvetése, az imperialistaellenesség, az indiánok szellemi és társadalmi elmaradottságának megszüntetése. Peru valóban egy nemzetileg integrálásának szándéka adja Arguedas megoldásként olyan felülről indítandó reformokat képzel el, amilyenekkel 1969 után egy ideig a katonai kormányzat is kísérletezett.

A kötet *Anderle Adám* igényes tanulmányával — *Kommunisták és apristák Peruban az 1930-as években* — zárul. A gazdag leltári és sajtóanyagra támaszkodó munka nemcsak a szakembernek érdekes, aktuális tanulságokat is hordoz. Egyrészt bemutatja a ma is működő APRA-párt reformizmusa forrásvidékét, másrészt tényekkel illusztrálja az antiimperialista egységfront hiányának súlyos következményeit a munkásmozgalomra.

KUKOVECZ GYÖRGY

Herceg Árpád

Megnyugvás évada

Valahai sirályróptető, kishúgom, Bakonyba tévedt zergevéru lány! Ezen a lepedőnyi tengeren is hajózni kell! Bár élni nem muszáj.

Hivatkozván abortált szerelmeimre, kaparászhatnék szeretők combja közt. De hidegháborús békémhez is éppen a nyers tagadás lökött.

Borospohárnyi megnyugvás évada ez. Bár a napéjegylenlőséghez közel. Mi eltékoztuk királyságunk felé! (A vesztés lustán elhever.)

Ember pislog itt két szemével, nem kacint, de kacintásra vár. Megvázem naponta önön életem életemmel —, egy púpos kalózkirály.